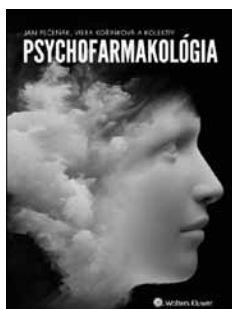

Pečeňák J, Kořínková V et al.

PSYCHOFARMAKOLÓGIA

Bratislava: Wolters Kluwer 2016; 672 str.

V nakladatelství Wolters Kluwer koncem roku 2016 vyšlo první vydání odborné publikace „Psychofarmakológia“ autorů Pečeňáka, Kořínkové a kol., převážně z akademických pracovišť v Bratislavě. Kniha má 672 stran textu. První kapitola se týká historie psychofarmakologie, opomenuti zde nejsou ani významní odborníci z Česko-

slovenska. Poté je uvedena klasifikace psychofarmak jak ATC, tak nový pokus o klasifikaci na základě poznatků neurověd. Dále se čtenář může seznámit s problematikou

zkoušení nových léků v předklinické i klinické fázi. Následující kapitoly se týkají předepisování a spotřeby psychofarmak včetně moderních trendů, bezpečnosti a hlášení nežádoucích účinků, základů neurofyzologie mozku ve vztahu k mechanismu účinku psychofarmak a základů farmakokinetiky a farmakodynamiky. Poté jsou podrobně rozpracovány jednotlivé skupiny psychofarmak – antidepresiva, anxiolytika, hypnotika, antimanika, stabilizátory nálady, antipsychotika, antiparkinsonika, kognitiva a další neuroprotektiva, stimulancia a antiadiktiva. Je podána jak všeobecná charakteristika každé lékové skupiny, tak konkrétní údaje o jednotlivých léčích. Následují údaje o léčbě psychofarmaky u dětí a v dospívání, v těhotenství a laktaci a u geriatrických nemocných. Zmíněna je rovněž oblast sexuologické farmakoterapie a rostlinných léčiv. Na závěr je čtenář informován o současných směrech ve vývoji psychofarmak s ohledem na jednotlivé patofyziologické mechanismy v mozku a hlavní duševní poruchy. Poté jsou popsány animální modely hlavních duševních poruch a uveden přehled registrovaných léčiv. Uvedená publikace vyniká zejména šíří svého pojetí, na problematiku pohlíží komplexně v patofyziologických i klinických souvislostech. Zachycuje nejen aktuální problematiku, ale také otázky výzkumu a budoucího vývoje psychofarmakoterapie. Je vhodným doplňkem odborné knihovny psychiatra, neurologa, ale i dalších lékařů, zabývajících se činností lidského mozku.

prof. MUDr. Ladislav Hosák, Ph.D.

dopisy

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE (1749–1832)

Psychiatrický pohled na světoznámou báseň ERLKÖNIG z roku 1782

Dovoluji si vám nabídnout příspěvek, který nechce být omezen na českou kotlinu, nýbrž by měl být „celoevropský“. Je to pokus o psychiatrický pohled na Goetheho báseň „ERLKÖNIG“, do češtiny překládanou jako „KRÁL DUCHŮ“ (pod tímto názvem ji přeložil Karel Jaromír Erben – respektive přebásnil do češtiny a zařadil do sbírky „Kytice“).

Obsah básně je pozoruhodný tím, že Goethe, který zřejmě měl povědomí o horečnatých deliriích u tehdy

běžných dětských infekčních chorob, „bezděčně“ popsal febrilní delirium s kombinovanými iluzemi a halucinacemi vizuálními, auditorními i haptickými způsobem, který se blíží kazuistice. (Nemocné blouznící dítě, asi v horečce, halucinuje nebezpečnou bájnou postavu „krále duchů“, který se ho snaží zmocnit a posléze způsobuje jeho smrt).

Přikládám německý originál („Erlkönig“) a ovšem Erbenovo nádherné přebásnění do češtiny a také užasně přesně do angličtiny britským autorem (teprve z roku

1955) Edwinem Zeydelem. Goetheho originál vznikl v r. 1782, takže Erbenovo přebásnění je značně starší (Erben žil v letech 1811 až 1870).

Přikládám tedy znění básně v originále a přebásnění do dalších dvou jazyků, kde porovnáním vynikne Goetheho schopnost vylíčit paranoidně halucinatorní obsah febrilního deliria u dítěte. Je zajímavé, že profesor Vondráček postavu Erlköniga nezmiňuje v seznamu nadpřirozených bytostí ve svém „Fantastické a magické...“

Johann Wolfgang von Goethe, všestranně vzdělaný geniální básník a filosof, se narodil do velmi zámožné rodiny ve Frankfurtu nad Mohanem. Otec byl právník, matka měla básnické nadání. Jako dítě nechodil do školy, měl domácí učitele. Jeho genialita se neomezovala na poezii či jiné literární odvětví. (První básně, které později spálil, napsal asi v deseti letech.) Projevil nadměrnou schopnost studovat jazyky. Bavilo jej loutkové divadlo. V 16 letech začal studovat práva na univerzitě v Lipsku, to ho ale nudilo. Přestoupil na uměleckou školu, kde jej zajímala kresba a rytectví. V r. 1769 onemocněl „těžkým vnitřním krvácením“, považovaným za tuberkulózu. Jeho život se zdál být ohrožen. Asi rok a půl byl jen doma, zcela invalidní. Během rekonvalescence se obíral mystikou, okultismem a náboženstvím. Obnovil univerzitní studia. Jeho zájmy byly velice široké. V r. 1770 přesídlil do Štrasburku, kde prodělal nějakou obtížnou operaci. V r. 1774 píše „Utrpení mladého Werthera“. Obírá se tématem „světobolu“. V r. 1775 přechází – pro celý zbytek života – do Weimaru. Obklopuje se nejvyšší společností a šlechtou, někdy před rokem 1784 získává šlechtický titul. Počal studovat mineralogii (později, v r. 1806 byl k jeho počtě objevený minerál, vodnatý kysličník železitý, nazván „goethit“). Dále se zajímá o botaniku, zoologii a lidskou anatomii. Je známa jeho studie lidské lebky, týkající se mezičelisti (Os incisivum). Goethe prý neměl rád Prusy, nedůvěřoval Rusům, cítil se dobře ve francouzském ovzduší. Napoleon Bonaparte se k němu choval velmi vlídně.

O úžasném pozorovacím talentu stran života – a to je hlavní předmět tohoto článku – svědčí doslova bezděčně napsaná „kazuistika“ průběhu a dynamiky tehdy častých, a zhusta terminálně končících dětských akutně probíhajících infekčních onemocnění, spojených s febrilním paranoidně halucinatorním, delirantním stavem (často typhus abdominalis, paratyphus, pneumonie apod.)

Delirium s kombinovanými halucinacemi vizuálními, auditorními a haptickými, počínajícími jako iluze, je naplní slavné básnickovy básně ERLKÖNIG. Tato báseň líčí za větru a tmy (deliria se za tmy zhoršují!) na koni jedoucího otce, který cválá do svého dvorce. V náruči drží dítě – synka, který je ve svém deliriu ohrožován halucinovaným „králem duchů“. „Král duchů“ je nešťastný český překlad slova Erlkönig (die Erle = německy olše), měl by to být „Olšový král“. Tato bájná postava je – na základě obsahu „naší“ básně – líčena jako chlupatý čert s ohonem, mající na hlavě královskou korunu. Tato – zřejmě kdysi běžná – postava německých pohádek není zmiňována ve velmi jinak přesném výčtu „nadpřirozených bytostí“, vzniklých na principu montážních představ, ve Vondráčkově díle „Fantastické a magické z hlediska psychiatrie“, 1968.

Staré německo-české slovníky překládají „Erlkönig“ co „král duchů, skřítků, elfů“. Goetheho básně vrcholí tím,

že halucinovaný král duchů se zmocňuje hrůznými halucinovanými přízraky dítěte a tak způsobuje jeho smrt. Báseň, napsaná v r. 1782, svou krásou i námětem zaujala a byla do češtiny přebásněna Karlem Jaromírem Erbenem, v rámci převzatých témat, a zařazena do sbírky Kytice. (Erben umírá 1870).

„Erlkönig“ byl přeložen do angličtiny v r. 1955 (pozdě!) autorem jménem Edwin Zeydel. Možná byla báseň přeložena i do jiných jazyků. Je zajímavé, že námět smrti dítěte se vyskytuje u Erbena na několika místech jeho tvorby (viz „Polednice“, „Smolný var“, „Sirotkovo lůžko“).

Na závěr: přikládáme české i anglické přebásnění Erlköniga, ovšem též německý originál. Bez toho by čtenáři krásu básně plně nezažili.

Karel Jaromír Erben (1811–1870)

Král duchů (Kytice 1893)

Přebásnění Goetheho básně Erlkonig (1782) do češtiny:

Ký pozdní to jezdec větrem a tmou?
Otec to s dítětem domů jedou;
synáčka milého v náruči má
a tiskne a hřeje a objímá!

„Mé dítě, což úzkostně tak se děsíš?“ –
„Tatíčku, což krále duchů nevidíš?
Hle, krále se srstí a s korunou!“ –
„Mé dítě, jen vodní to páry jsou.“

„Pojď, dítě milé, pojď ke mně sem!
Zde krásně spolu pohrajem;
má louka je pěkná, květnatá,
a máti moje má šat ze zlata.“

„Ach táto, tatíčku, slyšíš-li nyní,
jaké mi král sliby tajně činí?“ –
„Spokoj se, mé dítě, a bázně nech;
suchět to listí šumí po sadech.“

„Pojď, dítě zlaté, pojď jen se mnou,
mé dcerky ti pilně sloužit budou;
mé dcerky, ty v noci tance mají,
ve spánek tě tancujíc uzpívají.“

„Ach táto, tatíčku, což nevidíš
těch dcerek králových tam vody blíž?“ –
„Vidím, vidím to, mé dítě milé:
vrby jsou to šeré a vyhnile.“

„Aj, rád tě mám, jsi švarný, musím tě mít;
a sám-li nepůjdeš, chci síly užít.“ –
„Ach táto, tatíčku! Již po mně sahá,
král duchů již v moci své mne má!“

I hrůza jest v otci a dáva se v cval,
své úpící dítě v náruči jal;
přijíždí do dvorce v myslí traplivé,
leč dítě v náruči již – neživé.

Johann Wolfgang von Gotthe

Erkönig

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinern Kind;
Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?
– Siehst, Vater, du den Erkönig nicht?
Den Erlenkönig mit Kron und Schweif?
– Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif. –

„Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel ich mit dir;
Manch bunte Blumen sind an dem Strand.
Meine Mutter hat manch gülden Gewand.“

Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht.
Was Erlenkönig mir leise verspricht?
– Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;
In dürren Blättern säuselt der Wind. –

„Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
Meine Töchter sollen dich warten schön;
Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn,
Und wiegen und tanzen und singern dich ein.“

Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
Erkönigs Töchter am düstern Ort? –
Mein Sohn, mein Sohn, ich seh es genau:
Es scheinen die alten Weiden so grau. –

„Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt.“
Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erkönig hat mir ein Leids getan! –

Dem Vater grauset, er reitet geschwind.
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

Johann Wolfgang von Goethe

The Erl-King

Who's riding so late where winds blow wild
It is the father grasping his child;
He holds the boy embraced in his arm.
He clasps him snugly, he keeps him warm.

“My son, why cover your face in such fear?”
“You see the elf-king father?
He's near! The king of the elves with crown and train!”
“My son, the mist is on the plain.”

“Sweet lad, o come and join me, do!
Such pretty games I will play with you;
On the shore gay flowers their color unfold.
My mother has many garments of gold.”

“My father, my father, and can you not hear
The promise the elf-king breathes in my ear?”
“Be calm, stay calm, my child, lie low:
In withered leaves the night-winds blow.”

“Will you, sweet lad, come along with me?
My daughters shall care for you tenderly;
In the night my daughters their revelry keep,
They'll rock you and dance you and sing you to sleep.”

“My father, my father, o can you not trace
The elf-king's daughters in that gloomy place.”
“My son, my son, I see it clear
How grey the ancient willows appear.”

“I love you, your comeliness charms me, my boy!
And if you're not willing, my force I'll employ.”
“Now father, now father, he's seizing my arm.
Elf-king has done me a cruel harm.”

The father shudders, his rede is wild.
In his arms he's holding the groaning child,
Reaches the court with toil and dread. –
The child he held in his arms was dead.

1782; translation by Edwin Zeydel, 1955

inzerce

**Nestátní poliklinika v Berouně
hledá odborného lékaře na tuto pozici:**

PSYCHIATR

na částečný úvazek, nabízíme výhodné platové podmínky,
práci v příjemném kolektivu, možnost dalšího vzdělávání.
Dobré spojení do Prahy.

Informace na tel. čísle 311 746 315, 724 786 903
medicentrum@medicentrum.cz